Transformationsatlas

Optimus

ByggVesta / Upplands Väsby
Den 23 Juni 2020 / White arkitekter AB

white

Innehåll

INLEDNING 3
HISTORIK 5
TRE BÄRANDE BERÄTTELSER 11
DALGÅNGSBYGD 13
INDUSTRIARVET 15
KULTURBÄRARE OCH IDENTIET 21
SAMMANFATTANDE ANALYS 27
FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA 29
KÄLLOR 36

Objekt

Objekt: Optimusområdet
Kommun: Upplands väsby

Beställare

ByggVesta
g.m. Anna-Karin Hallqvist

Omslagsbild

Fotografi: Flygfoto från ca 2019. Källa: Kartbild.com

Bild s. 2: Personalfotografi från 1908. Källa: Stockholms läns museum

Ansvarig

Annika Andersson
Bebyggelseantikvarie
White Arkitekter AB
Östgötagatan 100, Stockholm
Tel. +46 8 402 26 33
annika.andersson@white.se

Medverkande

Björn Johansson
Arkitekt

Teresa Lindholm
Etnolog

Isabelle Sahba
Arkitektstudent, KTH

Inledning

BAKGRUND OCH OMFATTNING

White har givits i uppdrag av ByggVesta att utföra en Transformationsatlas inför planläggning av Optimus gamla industriområde i Upplands Väsby.

Transformationsatlasen har föregåtts av ett flertal platsbesök under januari och februari 2020. Uppdraget omfattar inte interiör karaktärisering. Plantolkning omfattas inte av uppdraget.

Samtliga fotografier är tagna av White arkitekter om inte annat anges. Bilder från White arkitekter är upphovsrättsskyddade och får endast användas efter tillstånd från det aktuella uppdragets uppdragsledare.

VAD ÄR EN TRANSFORMATIONSATLAS

Syftet med en transformationsatlas är att hitta strategier för att:

- Lyfta dolda, historiskt viktiga, värden
- Bära befintliga värden
- Skapa nya värden

VAD ÄR KULTURHISTORISK KARAKTÄRISERING?

Bebyggelseområdets karaktärsdrag är en hänvisning till PBL 2 kap 6 §. Genom att hänsyn tas till karaktärsdragen värnas bebyggelseområdets historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. Därmed undviks även förvanskning i enlighet med PBL 8 kap 13 §. För beskrivning av bebyggelseområdes karaktärsdrag används Boverkets *Checklista karaktärsdrag* som utgångspunkt.

VAD ÄR KULTURHISTORISKT VÄRDE?

Bebyggelseområdes kulturhistoriska värde hänvisar till flera delar i PBL, bl.a. PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 9 och 13 §§. Det är dock inte fastställt vare sig i lagtext eller rättspraxis vad kulturhistoriskt värde är.

Värderingen i denna rapport utgår dels från Riksantikvarieämbetets *Plattform för kulturhistorik värdering och urval*, samt från en modell som beskrivs i boken *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* av Axel Unnerbäck. Modellen bygger på att det kulturhistoriska värdet är uppbyggt av dokumentvärden, upplevelsevärden och förstärkande värden.

METOD OCH GENOMFÖRANDE INTERVJUSTUDIE

Intervjustudien genomfördes i februari 2020 och består av totalt 26 intervjuer med verksamma och besökare i Optimusområdet. Intervjuerna har följt ett standardiserat frågeformulär och tagit cirka 15-30 minuter vardera. Flertalet intervjuer har genomförts på plats i området medan fyra intervjuer har gjorts per telefon. Intervjuer har genomförts med:

- 3 personer från styrelsen i Väsby konsthalls vänförening
- 13 intervjuer med besökare i konsthallen

- 1 representant för Upplands Väsby hembygdsförening
- 5 företagare från området
- 2 anställda på kommunens dagliga verksamhet Hantverkshuset
- 1 anställd på ABF
- 1 besökare på Pizzeria Drop in på Optimusvägen

13 av informanterna är män och 12 är kvinnor, vilket motsvarar 54 respektive 46 procent. Åldersspridningen sträcker sig från 24 till 84 år med en tydlig tyngdpunkt i det äldre spannet. Av totalt 26 personer var 13 personer över 65 år. Bland övriga informanter var drygt hälften i 40-årsåldern. När det gäller utbildningsnivå, födelseland och etnisk tillhörighet saknas exakta uppgifter. En rimlig uppskattning är dock att endast 4 av informanterna är födda i ett annat land.

Drygt hälften (14 personer) av de intervjuade bor i Upplands Väsby medan övriga (12personer) bor på andra platser som Rotebro (Sollentuna kommun), Bromma, Sundbyberg, Jakobsberg (Järfälla kommun), Nacka, Södermalm och Skärmarbrink (Stockholms stad), Västerås och Eskilstuna. Av konsthallens intervjuade besökare var 4 personer medlemmar i konsthallens vänförening, 6 personer besökte konsthallen för första gången och 9 personer var bosatta utanför Upplands Väsby.

VAD ÄR PLATSIDENTITET?

Ett huvudsyfte med intervjustudien är att få en bättre förståelse för människors anknytning till Optimusområdet och vad man ser som karaktäristiskt och värdefullt; att försöka ringa in platsens identitet. Begreppet platsidentitet kan kortfattat beskrivas som de många lager av bilder som uppstår i mötet mellan de fysiska karaktärsdragen (objektiva värden) och det sociala livet på platsen – verksamheter, aktiviteter, människor och möten (sociala, relationella värden).

Ju fler människor som har upplevelser och minnen knutna till en plats desto starkare platsanknytning och desto fler berättelser uppstår. En plats som är rik på upplevelser och tolkningsmöjligheter har därmed också potential att utveckla en stark platsidentitet.

Även andra ”minnen” än de rent personliga kan ha betydelse för människors upplevelser av en plats, till exempel förmedling av kulturarv i olika former. Att få kunskap om platsens historia och de människor som verkat där adderar ett lager som många gånger kan berika den egna upplevelsen och bidra till en starkare platsanknytning. I modellen ovan illustreras sambanden.

För att kunna formulera strategier för att stärka platsens identitet är det viktigt att identifiera vilka komponenter som fungerar som ”bärare av platsens berättelse”.

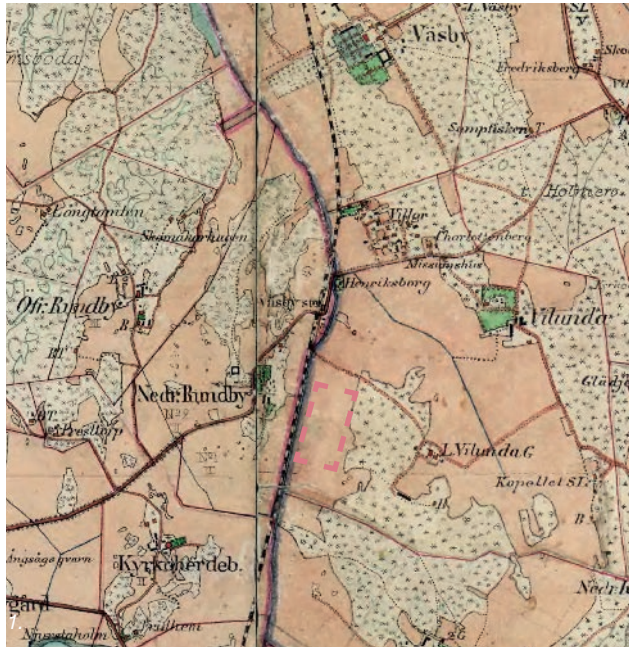

HISTORIK

AB Optimus

ETABLERINGEN AV AB OPTIMUS

År 1866 öppnade järnvägen mellan Stockholm och Uppsala och stationen Wäsby förlades i Eds socken invid Väsbyån. År 1901 blev Anton Tamm disponent i familjebolaget Skultuna bruk norr om Västerås. Men redan 1903 lämnar Tamm bruket och köper herrgården Stora Vilunda med dess vidsträckta marker som då hörde till gården. Den enda bebyggelse som fanns i Väsby vid denna tid var en stationsbyggnad, en lanthandel samt några mindre byggnader intill.

Anton Tamms närmaste man, ingenjör Sundqvist, köpte 1904 en större tomt norr om stationen av sin chef och lät bygga ett tegelbruk. Det levererade merparten av det tegel som så småningom behövdes för Optimus nya fabrik, Wäsby verkstäder samt för nybyggnaden av villor i Väsby villastad.

Optimus verkstad som ursprungligen fanns på Kungsholmen blev snart för trång och ett behov att flytta tillverkningen uppstod. Tomtpriserna i huvudstaden var höga och Anton Tamm erbjöd en tomtmark nära Väsby station, ett fördelaktigt läge strax söder om Wäsby verkstäder. År 1907 beslöt Optimus bolagsstyrelse att flytta verkstaden till den nyinköpta industritomten på Stora Vilundas mark.

Redan 1908 hade den nya verkstaden uppförts och verksamheten – vars huvudsakliga produktion var fotogenkök och blåslampor - flyttade in på ca 1300 m² golvyta. Byggmästare för den första verkstadsbyggnaden var Erik Lindqvist och ritningarna utfördes av ingenjör Henrik Kreüger.

Optimusfabriken var en av de första byggnaderna i Sverige som uppfördes med en bärande stomme av armerad betong. Den uppfördes i två våningar med inredd vind med ett flackt sadeltak krönt av ett överljus i nock i hela byggnadens längd. Överljuset försåg våningen nedanför med dagsljus via ett hål i vindsbjälklaget. Fasaderna murades med tegel från Väsby tegelbruk och var ursprungligen av bränt rött tegel s.k. rohbau enligt idealet att exponera byggnadsmaterialets materialitet. I dag är fasaderna putsade och avfärgade med en ljus fasadkulör.

1. Den Häradsekonomiska kartan från 1906 visar områdets placering i ett odlingslandskap intill den nya järnvägen.
Källa: Lantmäteriets historiska kartor
2. Byggarbetare vid uppförandet av Optimus fabrik i Upplands Väsby, 1907. Källa: Stockholms läns museum

Den nybyggda Optimusfabriken, invid järnvägen, 1908. Källa: Stockholms läns museum

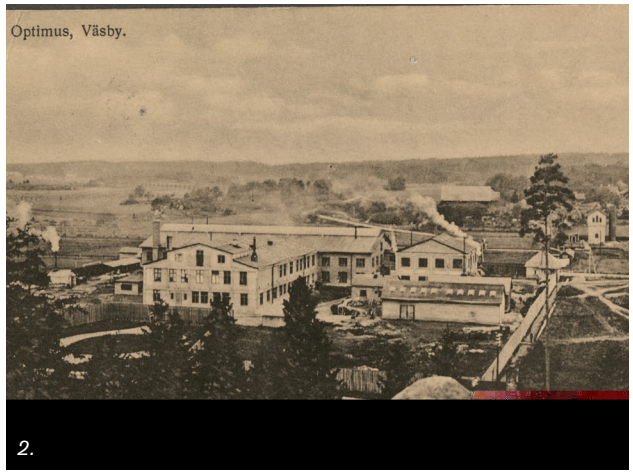

DEN FÖRSTA EXPANSIONSFASEN

På Stadsplanen för Väsby villastad från 1910 är Optimus ursprungliga utbredning inritad på fastigheten Köket 1, med expansionsytan Köket 2 åt söder.

Trots oroligheter kring första världskriget utökas verkstaden år 1914 med en tillbyggnad i vinkel österut. Dess arkitektur är mer reslig genom sin fasadartikulering med profilerad taklist, våningsband, sockel och lisener som delar in långfasaderna i sex fack.

1919 inrättas ett försäljningskontor i Upplands Väsby och en central kontorsbyggnad uppförs i norra hörnet av fabrikstomten. Idag är kontorsbyggnaden riven.

EFTERKRIGSTIDENS EXPANSION

År 1949 påbörjades en om- och tillbyggnad av fabriksbyggnaderna som stod färdig 1953. 1951 tillkom en transformatorstation, som är riven idag. År 1955 utökades fabriksanläggningen med en tillbyggnad. År 1959 genomfördes ytterligare en tillbyggnad tillsammans med en ny lagerlokal på 2000 m² med sågtandstak.

1. Området har utökats och flera byggnader har tillkommit. Kontorsbyggnaden syns till vänster i bild. Foto från ca 1920. Källa: Tekniska museet
2. Vykort för försäljning och reklam, 1920. Källa: Tekniska museet

Årsringen med tegelfasader och betongstomme är tydlig och har ett uttryck som förknippas med Optimus i dag. Samtliga tillbyggnader utfördes av arkitekt Herman Borendal som var chef på Kooperativa förbundets arkitektkontor. Optimusfabriken utökas under denna period med 4000 m² och även gasolkök börjar tillverkas. Som mest hade fabriken 800 anställda.

Under 1957 diskuterade ledningen för Optimus och Mässingen (Wäsby verkstäder) att starta en industriskola för att tillgodose det egna behovet av yrkeskunnig arbetskraft. Ett samarbete med kommunen inleddes och med statligt stöd startades industriskolan 1958. Fastigheten utvidgades på 1960-talet och kom även att omfatta f.d. villakvarter - kv. Lågan och Sotet - vars bebyggelse revs för att möjliggöra en större industrifastighet.

1908

1914

1950-tal

1970-tal

1990

1990-tal

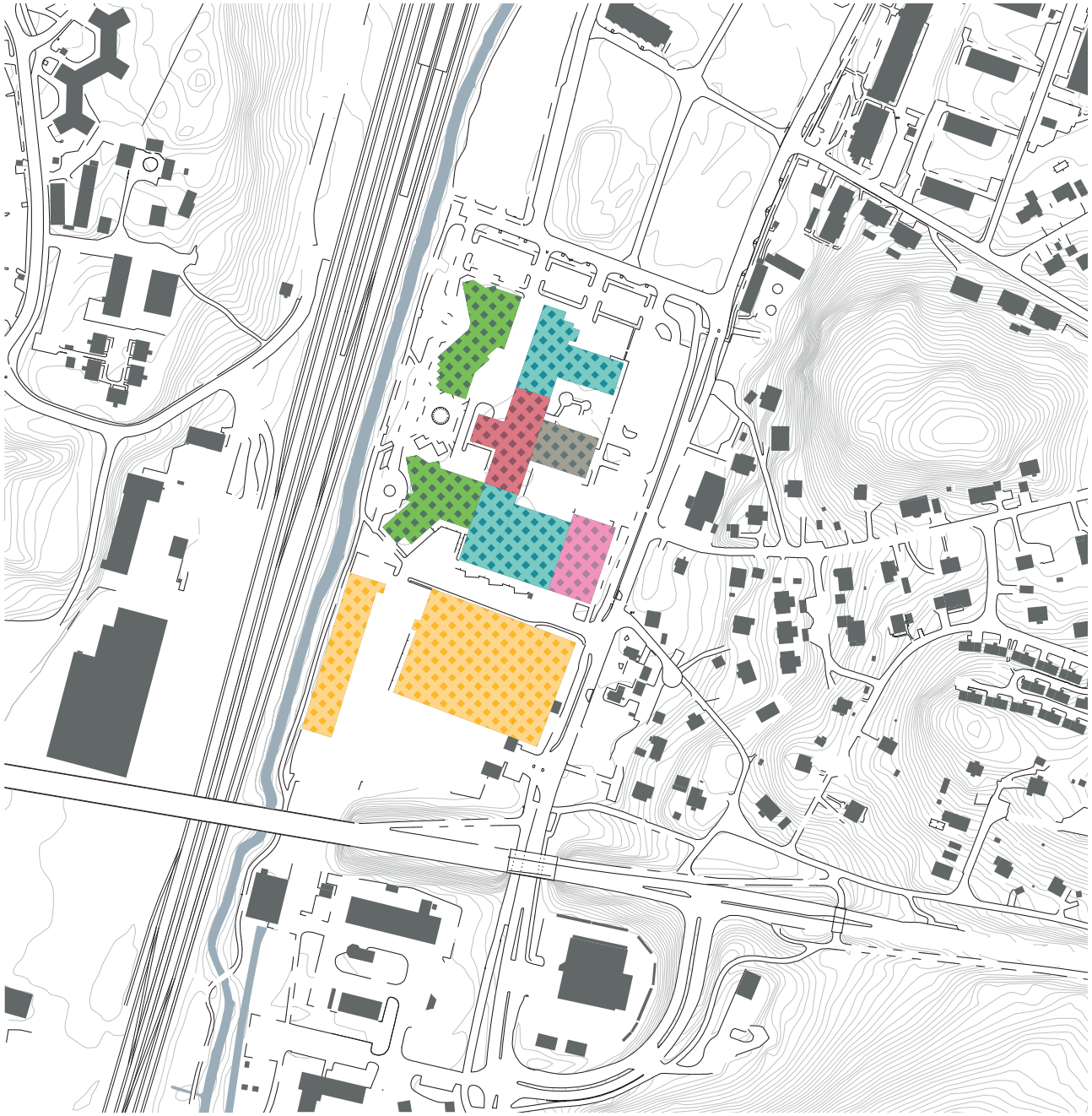

TIDSSKIKT

Optimus ursprungliga fabriksbyggnad från 1908 ligger centralt i området. Tillbyggnaden österut gjordes 1914. Norrut och söderut gjordes tillbyggnader, inklusive hallbyggnaden med sågtandstak, under 1950-talet.

Under 1970-talet byggdes den södra delen av tomten ut med kontors-och hallbyggnad mot Optimusvägen som tar upp en stor del av tomten. Även en lagerbyggnad utmed ån byggdes under 1970-talet.

I anslutning till Optimus ursprungliga anläggning på den norra delen av tomten byggdes två kontorshus som invigdes 1990.

Den senast uppförda byggnaden i området är höglagret som byggdes under 1990-talet mot Optimusvägen i anslutning till hallbyggnaden från 1950-talet.

KARAKTÄRISERING

Tre bärande berättelser

Optimus stormlampa.
Källa: https://digitaltmuseum.se/021026352810/stormlykta

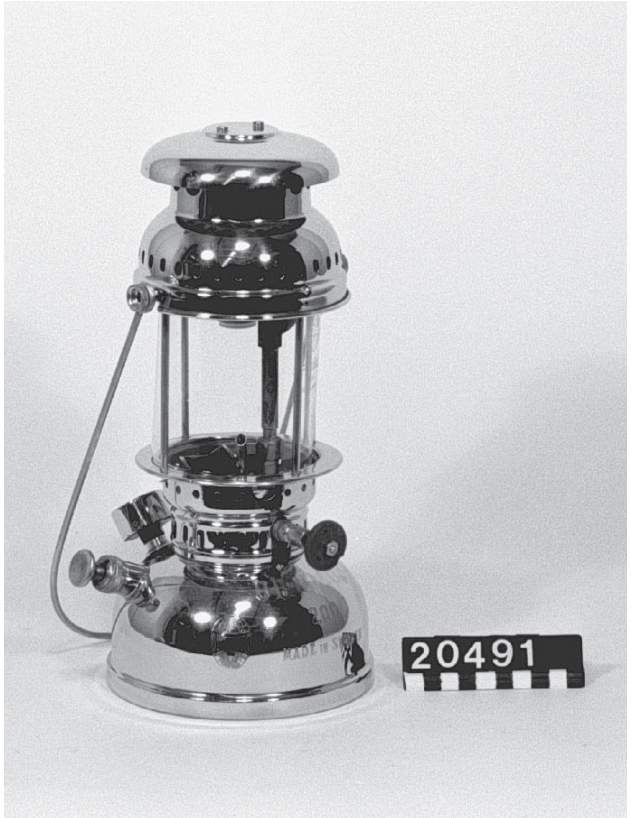

Alla bebyggelseområden förändras över tid. Genom de spår som förändringarna lämnat i byggnaderna, bebyggelsestrukturen och byggnadernas användning kan olika berättelser utläsas. Vissa är mer tydligt avläsbara än andra, men alla bidrar till områdets karaktär och kulturhistoriska värde.

DALGÅNGSBYGD

Det gamla Optimusområdet ligger i en dalgång som under förhistorisk tid var ett skärgårdslandskap. I takt med landhöjningarna frilades allt mer mark och dalgången fylldes sannolikt med en flod. Idag finns Väsbyån kvar som en markering, tillsammans med de omkringliggande moränhöjderna. Det förhistoriska landskapet är inte längre tydligt avläsbart, men har varit en förustättning för Upplands Väsbys framväxt som innovativ industriort.

INDUSTRIARVET

Det är främst Optimus fabrik som präglar bebyggelsemiljön. Utbyggnader i olika faser har bidragit till att skapa en spännande miljö med skiftande gestaltning och volymer.

Industriprägeln omfattar såväl struktur som material, med kopplingar till såväl industri som dalgångsbygden. T.ex. är ursprungsbyggnaden murad med tegel från Väsby tegelbruk. Bruket tog lokal lera från dalgångens tidigare flodbotten och brände till tegel.

KULTURBÄRAREN

Optimusområdet har fortfarande ett symbolvärde och fyller en identitetsbärande funktion för Upplands Väsby som historisk industriort.

Kulturarvet har förvaltats av bland annat Väsby Konsthall där uställningar speglat områdets historia. Konsthallen har även kontinuerligt andra utsällningar, både med etablerade konstnärer och skolelever, lokala förmågor och internationella namn. På så vis har både nya kulturvärden och sociala värden skapats på platsen, med kopplingar både inom och utom Optimusområdet.

Tillverkning på vindsvåningen under lanterninen, 1910.
Källa: Stockholms läns museum
Idag används utrymmena av Konsthallen som, likt arbetarna, tar tillvara på det naturliga ljuset .

KARAKTÄRISERING OCH VÄRDE

Dalgångsbygd

Kartan markerar topografiskt viktiga visuella kopplingar.

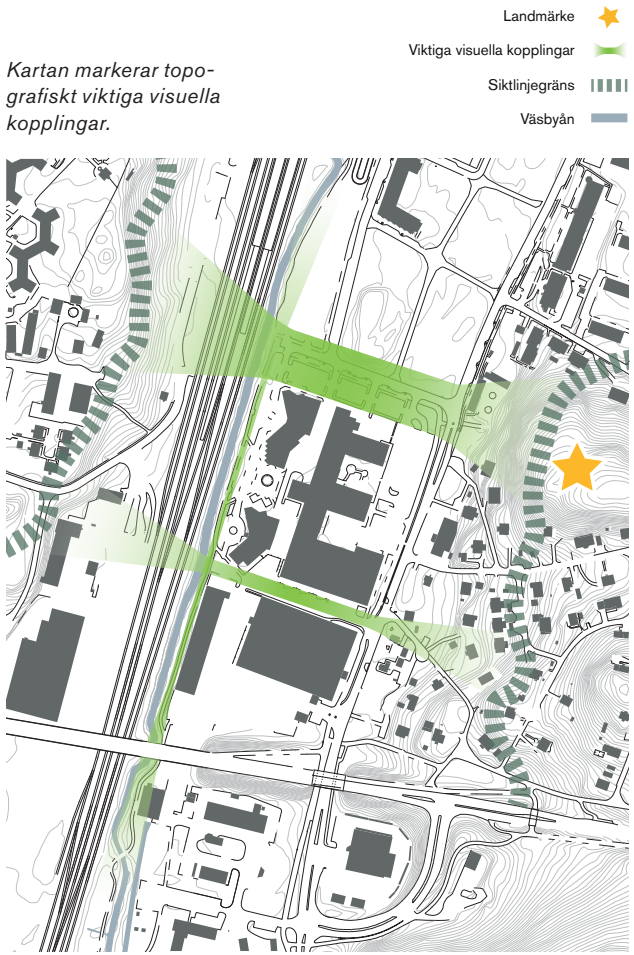

DALGÅNGEN SOM TOPOGRAFISKT DOKUMENT

Väsbyån är en del av det förhistoriska spricklandskapet som är karaktäristiskt för Mälardalen. Det särpräglade spricklandskapet är ett resultat av inlandsisens tillbakagång och landhöjningarna.

Karaktäristiskt för sprickdalslandskapet är blandningen av dalgångar som ringlar sig mellan höjdryggar med olika utbredning. Eftersom dalgången idag är bebyggd framträder inte topografin lika tydligt som för t.e.x 100 år sedan, men de visuella kopplingarna mellan höjdryggarna gör det fortfarande möjligt att avläsa spricklandskapet.

VÄSBYÅN SOM KOMMUNIKATIONSLED

Som passage mellan Saltsjön och Mälaren var Väsbyån en viktig kommunikationsled från yngre järnåldern fram till vikingatiden. När landhöjningarna medförde att vattenmassorna minskade skapades bördig odlingsmark. I Mälardalen har järnvägssträckningar ofta förlagts till spricklandskapets dalar, vilket över tid inneburit att vikingarnas farled långt senare ersattes av järnvägen.

KARAKTÄRISTISKA DRAG

- *Väsbyåns sträckning*
- *Siktlinjen utmed åns sträckning*
- *Siktlinjer mellan branterna på var sida om ån*
- *Folkparksberget som landmärke i landskapet*

Ån har en rak sträckning väster om området. Direkt väster om ån skymtar järnvägen. Gångvägen är en del av ett uppskattat promenadstråk bort mot Maraboufabriken och dess skulpturpark.

KARAKTÄRISTISKA MATERIAL IDAG

Material som är typiska inom området idag:

- *Smide*
- *Puts*
- *Tegel*
- *Korrugerad plåt*
- *Glas*
- *Byggelement av sjöstensballast*

STORA VOLYMER

Generellt sett kan industribyggnader betraktas som stora volymer. Allt eftersom industrialismen avancerat har även industribyggnaderna blivit större. De byggnader som idag byggs för industriell verksamhet är för det mesta större än de som byggdes i början av 1900-talet. Det ger en förklaring till varför de ursprungliga industribyggnaderna inom området har ett mindre fotavtryck än de byggnader som tillkom på 1970-talet.

LASTKAJER OCH SKÄRMTAK

Inom området finns ett antal skärmtak, i anslutning till industriell verksamhet. Skärmtaken som har industriell koppling är främst från 1950-talet och bidrar tillsammans med de samtida lastkajerna till att skapa en industriell karaktär.

KOPPLINGEN TILL JÄRNVÄGEN

Optimus etablering på platsen skedde bland annat på grund av närheten till järnvägen. Idag är den visuella kopplingen mellan det gamla industriområdet och järnvägen påtaglig, främs från områdets västra delar. Kopplingen mellan själva Optimusbyggnaderna och järnvägen är något svagare efter att kontorsbyggnaderna uppfördes på 1990-talet.

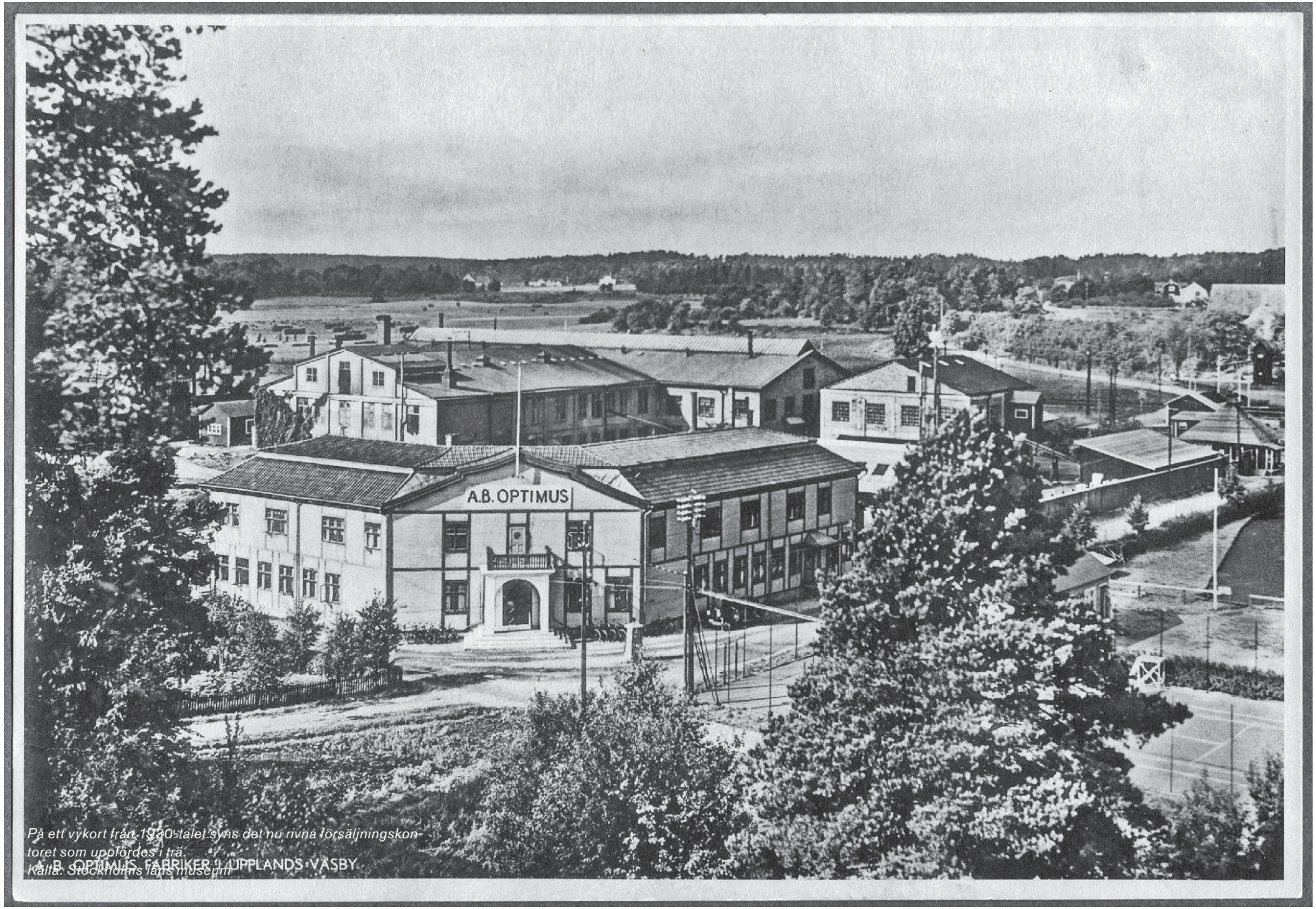

På ett vykort från 1930-talet syns det nu rivna försäljningskontoret som uppfördes i trä.
Källa: Stockholms läns museum

KARAKTÄRISERING OCH VÄRDE

Kulturbärare och identitet

Citat från genomförda intervjuer

"Jag har hittat en ungdomsgård för oss äldre här på konsthallen. Det är så viktigt med de här öppna mötesplatserna. Det finns inte så många".

"Trots att det finns en hel del namn som anspelar på historien får jag verkligen känslan av att många här, de yngre framförallt, har tappat förankringen. Så försök för sjutton att knyta ann till historien när det görs om här och ge lite rötter"

"Vi har ju varit runt på alla konsthallar i hela länet och det här är den i särklass bästa. Konstnärer från hela landet vill ju komma hit"

"Det är en fin byggnad som har en historia. Jag tror att den historien binder ihop människor". (Om Optimusfabriken från 1908)

"Väsby har väldigt mycket historia, jag tror att det är ett av de runstenstätaste områdena i hela Stockholm. Men det finns ingen historia kvar i det byggda. Vi river det vi har. Är det något Väsby har varit bra på så är det att plocka bort sin historia"

Optimusområdet är en del av Upplands Väsbys industrihistoria. Men i området finns också flera verksamheter med kulturellt innehåll, som genererar olika typer av sociala värden. Här finns Väsby konsthall, ABF, en fotostudio, en dansskola, Hantverkshuset och Gnistan som är två dagliga verksamheter i kommunal regi med inriktning mot hantverk.

OPTIMUSOMRÅDET SOM IDENTITETSBÄRARE

Ett återkommande tema i intervjuerna handlar om Optimusområdets betydelse som industrihistoriskt arv. Av samtalen framgår att områdets historia är relativt välkänd bland många Väsbybor, åtminstone bland dem vi pratat med. Man känner till att Optimus varit verksamma här och bland annat tillverkat fotogenkök och fotogenlampor. Flera informanter beskriver därför platsen som själva grunden för Väsbys framväxt som samhälle. Samtidigt är det tydligt att historien är något som de flesta betraktar på avstånd, snarare än något som lever kvar i dagens livsmönster. Närmare 40 år har gått sedan Optimus flyttade sin produktion från området och de som har egna minnen av metallindustrins era i Väsby blir allt färre.

Beskrivningen av Optimusområdet som "Väsbys vagga" visar att platsen är viktig för många människor i Upplands Väsby. Men det betyder inte att man uppskattar allt i den byggda miljön. Flera informanter anser att byggnaderna i korrugerad plåt i områdets södra del är fula. Några pekar även på det gamla polishuset och kontorsbyggnaderna från 90-talet på Anton Tamms väg som mindre värdefulla delar av bebyggelsen.

Den byggnad som uppskattas allra mest är utan konkurrens Optimus fabriksbyggnad från 1908. Byggnaden beskrivs som mycket vacker med fantastiskt fina lokaler, med själ och egen karaktär. Att känna till platsens historia förhöjer värdet av byggnaden ytterligare. Några intervjupersoner understryker att även den något senare tegelflygeln från 50-talet är bevaransvärd, som en viktig årsring och uttryck för industrins expansion under 1900-talet. Man vill med andra ord ha en blandning av gammalt och nytt där hela berättelsen går att avläsa i den byggda miljön, snarare än att mötas av lösryckta fragment.

Optimusområdet omkring 1975, innan kontorsbyggnaden revs. Källa: Kartbild.com (2020-03-06)

KARAKTÄRISERING OCH VÄRDE

Sammanfattande analys

Karaktärs- och värdekarta

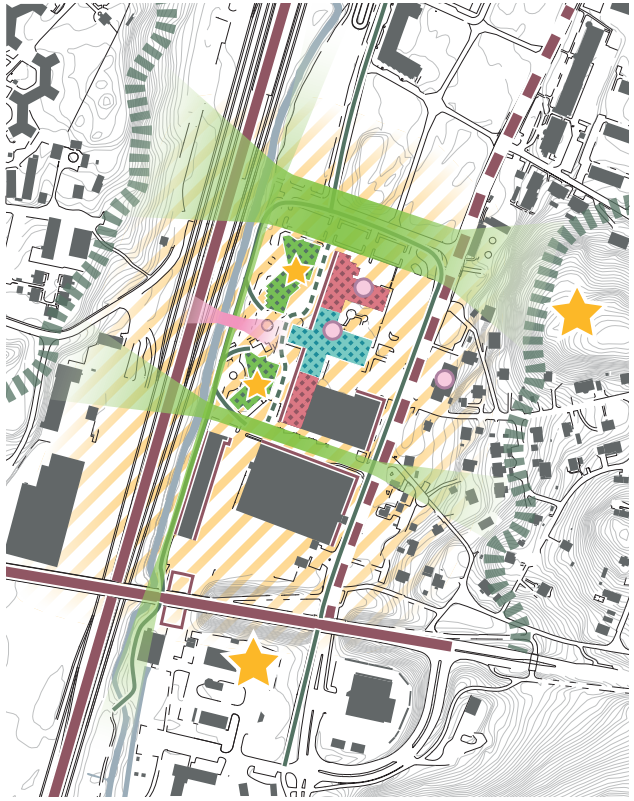

OMRÅDETS BÄRANDE BERÄTTELSER

De tre bärande berättelserna i området bidrar tillsammans till att skapa den karaktär och de kulturhistoriska värden som finns idag. I huvudsak kan det kulturhistoriska värdet bedömas bestå av följande delar:

Symbolvärde
Som ett av de få kvarvarande, ursprungliga industriområdena i Upplands Väsby har Optimusområdet ett värde som symbol för industriorten, i synnerhet för äldre generationer.

Även fotogenlampan har kommit att fungera som en symbol för områdets industrihistoria. Det visar sig bland annat i den specialdesignade gatubelysning i form av stora fotogenlyktor som finns i närområdet.

Kollektivt minne
Berättelsen om Optimusområdet som industriområde är väl förankrat i Upplands Väsby. Området kan därför bedömas ha en signifikant plats i det kollektiva minnet.

Industrihistoriskt värde
Det är ofrånkompligt att de äldre byggnaderna ,och delar av det äldre områdets utbredning, har ett industrihistoriskt värde. Optimus produkter, så som t.ex. stormlampan, var innovativa för sin tid. Byggnaderna speglar Sveriges industrialisering.

Arkitektoniskt värde
Flera av de äldre industribyggnaderna har arkitektoniskt värde. De äldsta delarna, som numera är putsade, framstår inte längre i sin ursprungliga prakt. Däremot har byggnaderna från 1950-talet välbevarade fasader och är mycket fina exempel på sin tids arkitektur.

Socialvärde
De verksamheter som bedrivs inom området bygger vidare den entreprenörsanda som skapade Upplands Väsby. Genom att förvalta områdets industrihistoria och samtidigt skapa nya kulturyttringar har verksamheterna ett socialvärde som är kopplat till byggnaderna på platsen.

Miljöskapande värde
De äldre industribyggnaderna från 1900-talets början och mitt ger tillsammans en industrikaraktär som knyter väl an till områdets historia. Även kontorshusen från 1990-talet har ett miljöskapande värde genom att de speglar den expansionsfas som Upplands Väsby genomgick på 1990-talet.

Ljuset från kontorsbyggnaderna reflekteras mot de äldre industribyggnaderna. Mötet mellan byggnaderna är omsorgsfullt och medvetet utfört för att skapa gestaltningsmässig harmoni.

RÅD INFÖR FRAMTIDA FÖRÄNDRINGAR

Förvalta, förstärka, utveckla

De historiska spåren, platsernas berättelser och de karaktärsdrag som vi idag upplever i stadsmiljön bidrar till att skapa det kulturhistoriska värdet. Genom att identifiera värdena och deras olika möjligheter att förvaltas, förstärkas och utvecklas kan strategier för transformation genereras. När kulturvärdena ses som en resurs kan de bli en positiv del i utvecklingen av såväl byggnader som områden.

MÖJLIGHETERNAS RUM

De förslag som ges på vilka delar som bör förvaltas, förstärkas och utvecklas utgår från den historiska kontexten samt det aktuella dagsläget när analysen skrivs.

All bebyggelse har ett kulturhistoriskt värde, men alla värden har inte samma tyngd. Ett kulturhistorisk värde utesluter därmed inte att förändringar kan ske, men förändringarna kan ha mer eller mindre inverkan beroende på förutsättningarna på den specifika platsen.

Förvalta
Förvaltning innebär inte något förbud mot förändring, all bebyggelse som inte är museal måste kunna tillåtas att utvecklas. Däremot innebär förvaltning att de utpekade delarna idag berättar en stark berättelse. Förändringar bör ske med försiktighet för att inte förlora berättelsen och karaktärsdragen.

Förstärka
Karaktärsdrag och berättelser som har varit viktiga för områdets framväxt kan vara dolda eller otydliga. För att förstärka den historiska väven kan olika berättelser behöva lyftas. Förstärkning av ett karaktärsdrag eller en berättelse kan ske på olika sätt, t.ex. genom återaktivering av tidigare aktiva platser eller genom att tillgängliggöra berättelserna och historien genom appar.

Utveckla
Om tidigare karaktärsdrag och berättelser helt har gått förlorade, eller om tidigare tillägg är så dominerande att viktiga karaktärsdrag och berättelser inte går att urskilja kan platsen behöva utvecklas. Utvecklingen innebär generellt mer genomgripande förändringar än en åtgärd som är förstärkande. T.ex. kan ändringar av vägstrukturer ses som utveckling. Men utvecklingen kan även innebära att nya volymer som berättar en ny berättlse tillkommer.

- Bevaras
- Förändras
- Utvecklas
- Lämpligt för återbruk
- Ytor för volymtillägg
- Ytor för högre volymtillägg
- Viktiga stråk
- Kompletterande stråk

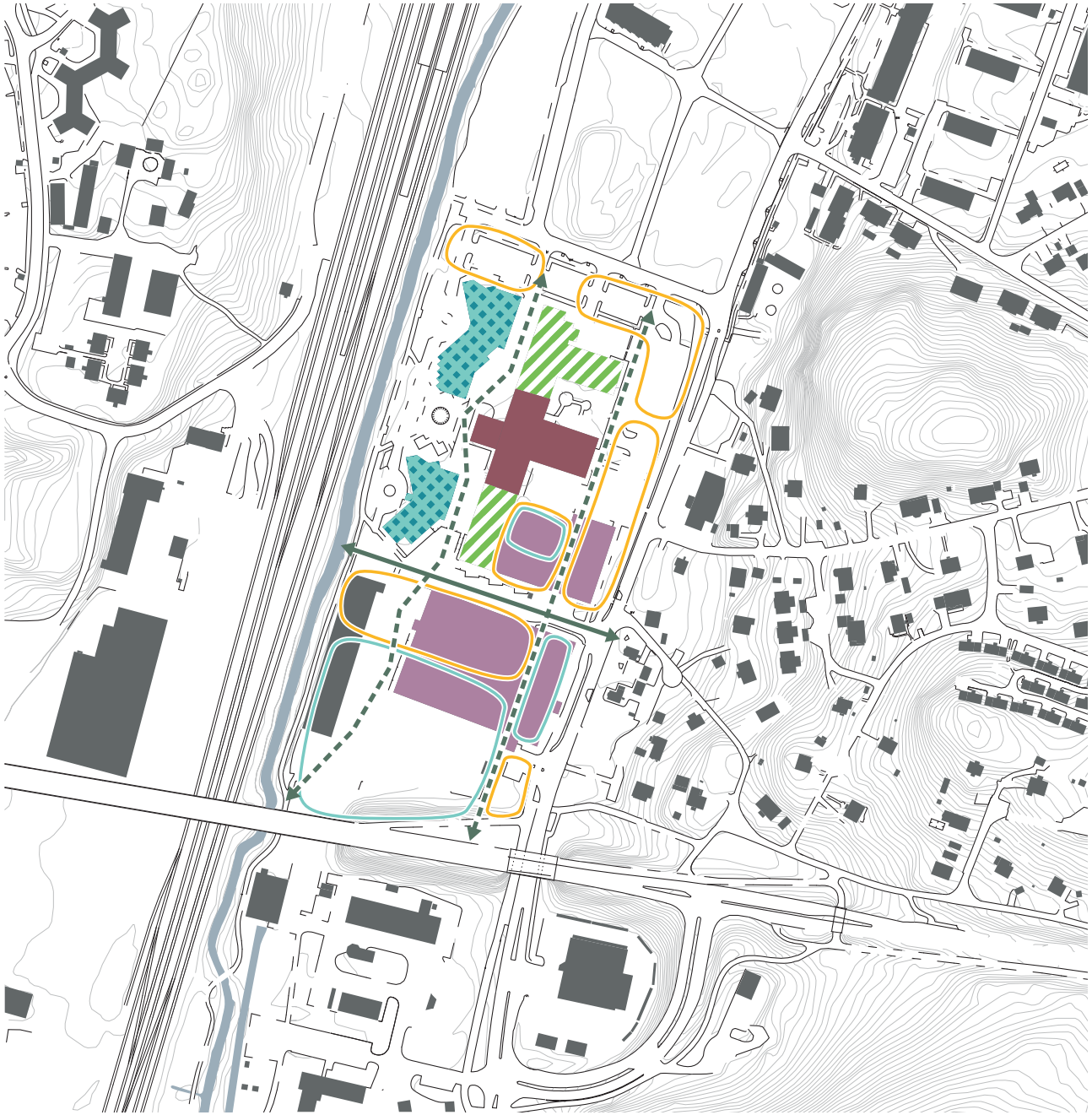

FÖRVALTA

- De ursprungliga industribyggnaderna bör förvaltas men kan delvis ges nytt innehåll. I förvaltningen ingår omsorg om fasaderna så som att knacka bort puts för att återställa de ursprungliga tegelfasaderna.

- Kulturverksamheterna i området bör om möjligt tillåtas vara kvar, i synnerhet Väsby Konsthall som även förvaltar det industrihistoriska arvet och dess berättelser. Fördelarna med att låta en del av kulturverksamheterna vara kvar är att det kan gynna tillkommande näringsidkare, ge ett mervärde för boende i området och bidra till att skapa en positiv identitet för ett eventuellt nytt bostadsområde. Andra områden som använder kultur som utvecklingskraft är Brixton i London samt Slakthusområdet och Gasverksområdet i Stockholm.

FÖRSTÄRKA

- Industriarvet är i högsta grad något att vara stolt över. För att den och övriga berättelser samt historien inte ska försvinna bör berättelserna förstärkas. Det kan t.ex. ske på följande sätt:
  - Temalekplats med fokus på områdets industrihistoria. Exempel på hur historia har lyfts på lekplatser är t.ex. temalekplatsen i Vilundapparken, lekplatsen Lilla Uppsala i Gränby Uppsala samt Barnens bruk i Lövstabruk.
  - Upprustning av årummet med tematiska vistelseplatser baserade på det karaktäristiska spricklandskapet.
  - Upptäcka historien på egen hand genom appar. Exempel på appar är Museiguide eller Hi-Story.

- Vid utveckling av nya volymer bör hänsyn till Optimusområdets ursprungliga utbredning tas, som ett sätt att förstärka områdets berättelse.

UTVECKLA

- Industribyggnaderna i tegel från mitten av 1900-talet är i dåligt skick. Det är önskvärt att de om möjligt bevaras. Om det på grund av tekniska brister visar sig omöjligt är det önskvärt att byggnadsmaterialen återbrukas i så hög utsträckning som möjligt.

- Den industribebyggelse som tillkom på 1970-talet har inte sådana kulturhistoriska värden att den bedöms uppfylla kriterierna för att vara bevarandevärd. Med hänsyn till den omställning byggbranschen behöver göra för att bli mer hållbar bör olika alternativ för återbruk och cirkulär arkitektur utredas innan rivning sker. Pionjärprojekt för cirkulär arkitektur är t.ex. kvarteret Hugin i Uppsala.

- Nya volymer bör ges ett samtida uttryck. Ett genomgående drag för nytillkommande volymer i Upplands Väsby är att de på ett tydligt sätt speglar sin samtid. Det är samtidigt viktigt att nya volymer inte dominerar intrycket av de befintliga industribyggnaderna.

- Nya volymer bör ta hänsyn till de siklinjer som är viktiga för upplevelsen av sprickdalslandskapet. Högre volymer placeras därför företrädesvis i områdets södra del, även om det inte är optimalt ur skuggningssynpunkt.

St Annes Warehouse i New York

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

Samtida arkitektur

Optimusområdet präglas av förändring. Ändå är det industrihistoriska arvet avläsbart. Att kunna avläsa de olika tidslagren ger helt enkelt en känsla av historiens gång.

Vårt byggda kulturarv är en fysiskt manifestering av historien. När du läser en historiebok kan du följa historien och dess berättelser sida för sida. Rör du dig genom en stad kan du istället uppleva historien genom att se och vidröra fasaderna. Varje byggnad bär spår från tiden då den byggdes, eller byggdes om, och ger en bild av både de stilideal som rådde vid tiden men även de sociala förhållandena som rådde. För att kommande generationer ska få möjlighet att uppleva den bebyggda miljön som en historiebok behöver tilläggen vara avläsbara.

Även om vi inte bygger historiserande tillägg behöver nya volymer förhålla sig till sin omgivning. En allt för dominerande byggnad riskerar att ta över områdets berättelser och radera ut eller minska de historier platsen berättar idag genom det fysiska arvet. God arkitektur behöver berika istället för att dominera.

Museum, Zürich

Campiello i Venedig, under dag- och kvällstid

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

Återbruk

Återbruk av material är ett mer hållbart sätt att bygga jämfört med att bygga med helt nya material. Samtidigt ger det möjlighet att bevara fysiskt material på platsen i ny form.

Principen att återbrukar material är egentligen en gammal tradition i Sverige. Historiskt sett har till exempel timmerstommar plockades ner för att byggas upp som nya hus med nytt utseende. Stenhus behandlades på samma sätt. Det var ett sätt att bygga resurssnålt och ta hand om det som platsen gav, återbruk med av byggnader gav en platshistorisk förankring.

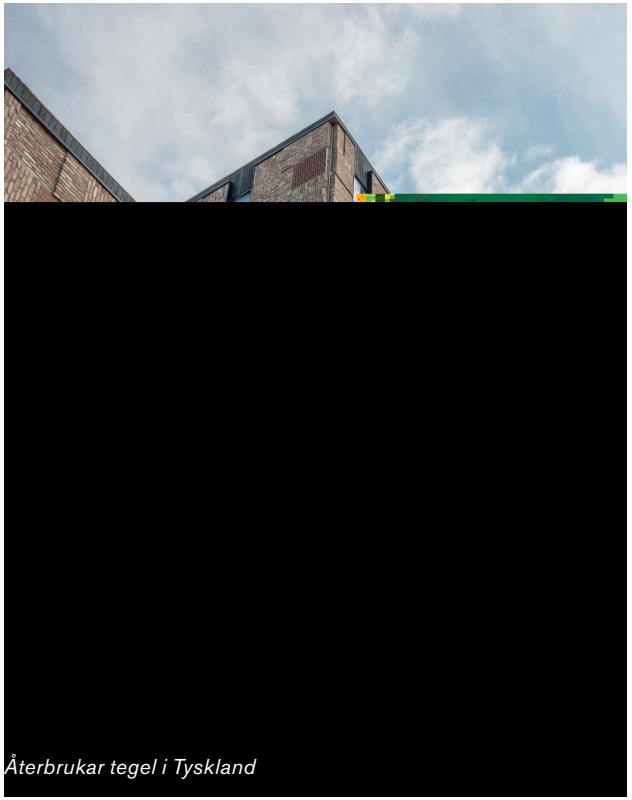

Återbrukar tegel i Tyskland

En bastu med fasad av återbrukad plåt har blivit ett populärt besöksmål i Göteborgs hamn

Källor

LAGRUM

Plan- och bygglagen (2010:900), PBL
Miljöbalken (1998:808), MB
Boverkets Byggrelger (BBR)

ARKIV

Lantmäteriet historiska kartor
Digitalt Museum
Upplands Väsby Hembygdsförening
Upplands Väsby kommunarkiv
Väsbykartan

TRYCKTA

Unnerbäck, Axel. Kulturhistorisk värdering av bebyggelse (2002) Riksantikvarieämbetet

DIGITALA KÄLLOR

https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-teori-och-praktik/metoder-att-tydliggora-kulturvarden/checklista-karaktarsdrag/

TIDIGARE UTREDNINGAR

Optimus, kulturmiljöutredning. (2019) Nyréns arkitektkontor